

mł. bryg. dr Izabella Grabowska-Lepczak

Katedra Społecznych i Humanistycznych

Aspektów Bezpieczeństwa

Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego

Szkoła Główna Służby Pożarniczej

Rola edukacji antyterrorystycznej a świadomość społeczeństwa

Abstrakt

Przygotowanie społeczeństwa do prawidłowego zachowania i reagowania na zagrożenia terrorystyczne, to obszar działań, który stał się priorytetowy w wielu państwach europejskich. Istotne staje się zaktywizowanie działań społeczeństwa na rzecz podniesienia poziomu bezpieczeństwa.

Artykuł dotyczy bardzo aktualnej problematyki, tj. roli świadomości społeczeństwa w obszarze edukacji antyterrorystycznej. Przedstawione zostały cztery główne grupy odbiorców, których powinna objąć edukacja antyterrorystyczna. Pokazane zostały nowoczesne narzędzia i środki, które mogą być wykorzystywane w tym zakresie. W artykule zamieszczono wyniki badań prowadzone m.in. przez CBOS dotyczące świadomości ludzi na temat zagrożeń związanych z zamachami terrorystycznymi w latach 2014–2017, a realną liczbą ofiar zamachów.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, terroryzm, społeczeństwo, świadomość społeczeństwa, edukacja dla bezpieczeństwa, edukacja antyterrorystyczna

The Role of Anti-Terrorism Education and Public Awareness

Abstract

Preparing the public for the proper behavior and response to terrorist threats is the area of the activity that has become a priority in many European countries. It is important to activate the actions of the public to improve the level of safety.

This article deals with very up-to-date issues, ie, public awareness in anti-terrorism education. There are four main groups of beneficiaries to be covered by anti-terrorism education. Modern tools that can be used have been put forward. This article presents the results of a study on people's awareness of the dangers of terrorist attacks in 2014–2017 and the real number of victims.

Keywords: security, terrorism, society, public awareness, education for security, anti-terrorism education

Wstęp

Zjawisko terroryzmu było przedmiotem badań wielu znanych i cenionych dzisiaj filozofów. Już w starożytnej Grecji Platon (427–347 p.n.e.) czy Arystoteles (384–322 p.n.e.) odnosili się do rządów tyranów i określali je jako przestępstwo.

Na przełomie 66–73 r. n.e. w Palestynie i w Egipcie działała sekta religijna *Sicari*, której działania polegały na skrytobójstwie na tle politycznym. Grupę tę określa się jako najbardziej radykalne ugrupowanie w stronnictwie zelotów. Sekta dokonywała zabójstw wobec Rzymian i ich sprzymierzeńców znie-nacka, szczególnie w tłumie modlących się w świątyniach. Ta sekta właśnie zniszczyła Pałac Heroda. [1]

Wiek XI–XIII to okres działania asynów, członków arabskiego zakonu z Presji, określanego jako szyicka sekta, która specjalizowała się w zamachach skrytobójczych. Idąc dalej, rewolucja francuska oraz okres rządów Komitetu Ocalenia Publicznego nazwane zostały okresem terroru, a zasiadających w komitecie jakobinów nazywano terrorystami, wówczas zginęło około 17 tys. Francuzów.

Geneza współczesnego terroryzmu to wiek XIX, kiedy terror oznaczał przede wszystkim sposób przejmowania władzy. Jako przykład przytoczyć można terroryzm indywidualny stosowany przez karboniuszy i fenian w Polsce podczas powstania styczniowego.

Źródłem terroryzmu XX wieku były głównie ruchy nacjonalistyczne. Był to tzw. terroryzm separatystyczny, umiejscowiony przede wszystkim na Bałkanach i w Irlandii Północnej (w przyszłości utworzone zostało Wolne Państwo Irlandzkie i nastąpił podział Wysp). 1919 rok to początek powstania

Irlandzkiej Armii Republikańskiej, którego przedstawiciele nie respektowali traktatu brytyjsko-irlandzkiego i rozpoczęli walkę terrorystyczną, która pochłonęła wiele ofiar.

W latach 80. XX wieku ruchy terrorystyczne określano jako zastępcze działania wojenne. Według tych koncepcji wszelkie działania terrorystyczne miały swoje źródło w Białym Domu lub na Kremlu. Określano to mianem zimnej wojny.

Kolejny przełom, wiek XXI – to atak 11 września 2001 na World Trade Center i Pentagon. Zwrócono uwagę na przyczyny, konflikt na Bliskim Wschodzie oraz związek między islamem a terroryzmem. Terrorysty uzasadniają akty przemocy, powołując się na cytaty zawarte w Koranie, odwołując się do dżihadu, czyli świętej wojny z krucjatą przeciwko islamowi. Spór między islamem a chrześcijaństwem jest bardzo dobrze opisany w literaturze historycznej. Stąd jedynie krótka wzmianka w tym miejscu. [2]

Terroryzm współczesny nierozdzielnie związany jest ze strachem. Strach społeczeństwa wykorzystywany jest dla osiągnięcia konkretnych celów politycznych czy ideologicznych. Powoduje spadek poczucia bezpieczeństwa, co stanowi główny cel działania terrorystycznego, które wymaga jednocześnie dużego oddźwięku społecznego i medialnego. Przy spełnionych tych kryteriach dany akt terrorystyczny może być skuteczny. W działaniach terrorystycznych istotny jest proces oddziaływania na opinię publiczną. Właściwa strategia działania może znacznie wzmocnić, a nawet zwielokrotnić efektywność sił i środków, wykorzystanych przez terrorystów. [3]

Islamiści stosują nowoczesne metody: strategie działań terrorystycznych i metody psychologicznego oddziaływania na wytypowane społeczności, dostosowując dostępne środki do środowiska analizowanego pod kątem cywilizacyjno-kulturowym. Korzystają z mediów tradycyjnych, mediów społecznościowych, z najnowszych technik komunikacji i łączności. Powoduje to, iż islamiści są wyjątkowo zagrażającym przeciwnikiem i walka z terroryzmem w ich wydaniu znacznie różni się od zwalczania dotychczasowych form terroryzmu, znanych nam z końca XX wieku. [4]

Celem artykułu jest wskazanie na konieczność dostosowania tematyki edukacji dla bezpieczeństwa do aktualnych problemów współczesnego świata, jakim jest terroryzm międzynarodowy. Przygotowanie społeczeństwa do prawidłowego zachowania i reagowania na zagrożenia terrorystyczne to obszar działań, który stał się priorytetowy w wielu państwach europejskich.

Istotne staje się zaaktywizowanie działań społeczeństwa na rzecz podniesienia poziomu bezpieczeństwa. W artykule zwrócono również uwagę na rolę świadomości społeczeństwa w obszarze edukacji antyterrorystycznej. Wyodrębnione zostały cztery główne grupy odbiorców, których powinna objąć edukacja antyterrorystyczna. Pokazane zostały nowoczesne narzędzia i środki, które mogą być wykorzystywane w tym zakresie. W artykule zamieszczono wyniki badań prowadzone m.in. przez CBOS, na temat świadomości ludzi na temat zagrożeń związanych z zamachami terrorystycznymi w latach 2014–2017 a realną liczbą ofiar zamachów.

1. Poczucie zagrożenia terroryzmem w Europie Zachodniej

Obecnie obawy przed zamachami terrorystycznymi w Europie są większe niż statystyczne zagrożenie. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej, w 2013 r. ponad dwie piąte badanych (43%) ocenia, że w Polsce istnieje realne zagrożenie terroryzmem. Przekonanie, że strach przed zagrożeniem terrorystycznym jest wyolbrzymiany wyraża ponad jedna czwarta ankietowanych (28%), natomiast nieco mniej osób (24%) nie dostrzega go wcale. Co czwarty badany (26%) obawia się ataków terrorystycznych, a blisko trzy czwarte (72%) nie myśli o tym wcale. Niemal trzy piąte ankietowanych (58%) ocenia, że polskie władze i instytucje państwowe nie są dobrze przygotowane, by zapobiegać atakom terrorystycznym. Ponad jedna czwarta (28%) jest przeciwnego zdania. W celu zwiększenia swojego bezpieczeństwa ogromna większość respondentów (80%) wyraziłaby zgodę na intensyfikację kontroli na granicach, lotniskach i dworcach. Gotowość do poniesienia dodatkowych kosztów w związku z wydatkami na bezpieczeństwo wyraża prawie połowa badanych (48%), natomiast 44% się na to nie zgadza. Duża grupa (58%) nie zaakceptowałaby ograniczenia przez instytucje państwowe informacji o zagrożeniu terrorystycznym w kraju. Mocno krytykowana jest możliwość zwiększenia uprawnień władz w zakresie inwigilacji obywateli: podsłuchiwanie rozmów telefonicznych czy kontroli korespondencji, którym sprzeciwia się ośmiu na dziesięciu Polaków (79%). [5]

Dla porównania, cztery lata później, w 2017 r., z badań przeprowadzonych przez CBOS już 59% Polaków uważa, że w kraju istnieje realne zagrożenie terroryzmem, czyli 16% więcej. Zdaniem 63% instytucje państwowe nie są dobrze przygotowane do zapobiegania atakom terrorystycznym (w 2013 r.

uważało tak 58% Polaków). Tylko 20% respondentów dobrze ocenia przygotowanie antyterrorystyczne.

Zamachy terrorystyczne, które miały miejsce w zeszłym roku w Paryżu i w Brukseli, przyczyniły się w dużym stopniu do zwiększenia obaw nie tylko Polaków przed zamachami. Proporcjonalnie zmalało zaufanie do władz państwowych do zapobiegania im.

W 2017 r. przeświadczenie o realnym zagrożeniu terroryzmem w Polsce wyraża 59 proc. –tyle samo, co w grudniu 2015 r., bezpośrednio po zamachach we Francji. Według opinii CBOS, rozważania o zagrożeniu terroryzmem w Polsce związane są bezpośrednio z poziomem wykształcenia badanych. Respondenci z wyższym wykształceniem bardziej skłonni są uznać, iż zagrożenie terroryzmem jest wyolbrzymiane. Badanie odbyło się po zamachach terrorystycznych, które miały miejsce 22 marca w Brukseli. W ich wyniku zginęły 32 osoby (w tym jedna Polka). [6]

Tabela 1. Wybrane zamachy terrorystyczne które miały miejsce w Europie i Stanach Zjednoczonych w latach 2013–2017

Data	Miejsce	Przebieg	Ofiary
15 kwietnia 2013	Boston	Podwójny zamach bombowy na uczestników Maratonu Bostońskiego przy linii mety.	5 osób zabitych, 264 rannych.
11 maja 2015	Turcja	Eksplozja dwóch samochodów-pułapek. Zamachy przeprowadzone przez syryjski wywiad.	43 osoby zabitych, 140 rannych.
7 stycznia 2015	Francja	Atak islamistów na redakcję tygodnika „Charlie Hebdo”.	12 osób zabitych, 5 rannych.
9 stycznia 2015	Francja	Wzięcie zakładników w hipermarkecie koszyrnym „Hyper Cacher”. Napastnikiem okazał się Amedy Coulibaly, który zginął razem z pięcioma zakładnikami.	6 osób zabitych, 9 rannych.

cd. Tabeli 1.

Data	Miejsce	Przebieg	Ofiary
14 lutego 2015	Dania	Strzelanina w centrum stolicy Danii. Pierwsza strzelanina miała miejsce w kawiarni, w której odbywała się organizowana przez Larsa Vilksa debata pod hasłem „Sztuka, bluźnierstwo i wolność ekspresji” w kawiarni Krudttønden. Druga strzelanina nastąpiła przed synagogą. Do trzeciej, ostatniej strzelaniny doszło obok dworca Nørrebro.	3 osoby zabite, 5 rannych.
18 marca 2015	Tunezja	Atak na muzeum w Tunisie stłumiony przez antyterrorystów.	19 osób zabitych, 11 rannych.
26 czerwca 2015	Tunezja	Zamach w Susie – atak terrorystyczny w kurorcie Susa.)	39 osób zabitych i 36 rannych.
20 lipca 2015	Turcja	Atak terrorystyczny w Suruç w prowincji Şanlıurfa na południu Turcji.	W wyniku wybuchu bomby śmierć poniosły 33 osoby, a 104 zostały ranne.
13 listopada 2015	Paryż	Seria ataków terrorystycznych w Paryżu i Saint-Denis we Francji. W krótkim odstępie czasu doszło do trzech eksplozji i sześciu strzelanin.	Zginęło 130 osób, ponad 300 osób rannych.
24 listopada 2015	Tunezja	Samobójca w centrum Tunisu wysadził się w powietrze, próbując wejść do autobusu z funkcjonariuszami ochrony prezydenckiej. Do zamachu przyznało się Państwo Islamskie.	13 osób zabitych i 20 rannych.

cd. Tabeli 1.

Data	Miejsce	Przebieg	Ofiary
19 marca 2016	Turcja	Zamachowiec samobójca wysadził się w centrum turystyczno-handlowym w Stambule. Za zamach odpowiedzialne jest Państwo Islamskie.	6 osób rannych, 36 zabitych.
22 marca 2016	Bruksela	Dwóch zamachowców samobójców zdetonowało ładunki wybuchowe na brukselskim lotnisku Zaventem. Trzeci zamachowiec samobójca wysadził się w wagonie metra pomiędzy stacjami Schuman i Maelbeek. Do zamachu przyznało się Państwo Islamskie.	32 osoby zginęły, 270 osób jest rannych.
12 czerwca 2016	Stany Zjednoczone	Omar Mateen dokonał ataku na klub Pulse w Orlando, poprzysięgając wcześniej wierność Państwu Islamskiemu.	50 osób zabitych, 50 rannych.
14 lipca 2016	Francja	Zamachowiec wjechał w tłum ludzi spacerujących po Promenadzie Anglików w Nicei.	84 osób zabitych, 120 osób rannych
22 lipca 2016	Niemcy	18-letni Niemiec pochodzenia irańskiego zaczął strzelać w centrum handlowym w Monachium w piątek, czyli w dzień w którym muzułmanie raczej nie chodzą do sklepów.	9 osób zabitych, 27 rannych.

cd. Tabeli 1.

Data	Miejsce	Przebieg	Ofiary
25 lipca 2016	Stany Zjednoczone	Mężczyzna ostrzelał klub, który był tego dnia wynajęty na zabawę dla nastolatków. Zginęły dwie osoby, a kilkanaście zostało rannych.	16 osób rannych, 2 osoby zabite.
22 marca 2017	Londyn	Akt terrorystyczny, który miał miejsce na terenie Mostu Westminsterskiego w Londynie, w pobliżu brytyjskiego parlamentu. Napastnik wjechał samochodem w tłum ludzi, po czym wysiadł z samochodu i rzucił się z nożem na policjantów.	zginęło 6 osób, a 29 odniosło obrażenia.
7 kwietnia 2017	Sztokholm	Do zdarzenia doszło na terenie głównego deptaku, gdy napastnik wjechał skradzioną ciężarówką w tłum ludzi, a także dom handlowy. Doszło również do strzelaniny. Policjanci zatrzymali zamaskowanego sprawcę.	W ataku zginęło co najmniej 3 osoby, a 8 odniosło obrażenia.

cd. Tabeli 1.

Data	Miejsce	Przebieg	Ofiary
20 kwietnia 2017	Paryż	Zamach w Paryżu – akt terrorystyczny, który miał miejsce na terenie Pól Elizejskich w Paryżu. Do zdarzenia doszło na Polach Elizejskich w 8. dzielnicy Paryża, miejscu bardzo uczęszczanym przez turystów i paryżan. Po krótkiej rozmowie napastnik, który wyszedł z szarego Audi, otworzył ogień z broni automatycznej (karabinek AK) do policjantów siedzących w aucie, śmiertelnie raniąc 37-letniego policjanta, Xaviera Jugelé. Kolejni dwaj policjanci oraz niemiecka turystka zostali poważnie zranieni.	1 osoba zginęła, 2 zostały ranne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy informacji przekazywanych w mediach informacyjnych w latach: 2014-2017 (*Dziennik Zachodni, Gazeta, Newsweek, Wprost*). Zestawienie to pozwala ocenić wpływ przekazów medialnych o zamachach terrorystycznych na poczucie zagrożenia obywateli.

2. Edukacja antyterrorystyczna

Raport *Global Terrorism Index 2016* wskazuje, iż ryzyko terrorystyczne wzrasta. [7, 8] W związku z tym, że w Europie zwiększa się poczucie zagrożenia terroryzmem (co przedstawione zostało w badaniach opinii publicznej), coraz istotniejsza staje się edukacja antyterrorystyczna jako element systemu bezpieczeństwa państwa. W tym miejscu należy przyjąć założenie, że większość społeczeństwa pozyskuje wiedzę na ten temat ze środków masowego przekazu, co prowadzić może do zachwiania obiektywnego postrzegania rzeczywistości.

Edukacja antyterrorystyczna, to: „edukacja, która może przyczynić się do redukcji zagrożenia terrorystycznego oraz minimalizacji zarówno bezpośrednich następstw zdarzeń terrorystycznych, jak i ich długofalowych konsekwencji społecznych”. [9]

Edukacja antyterrorystyczna to koncepcja teoretyczna oraz praktyka społeczna. Jej celem jest przede wszystkim kształcenie poprzez przekazywanie wiedzy, kształtowanie świadomości, zachowań i postaw wobec terroryzmu. Istotnym elementem tej koncepcji jest umiejętność przekazywania i rozpoznawania zagrożeń. Edukacja ta to teoria i praktyka społeczna oraz pedagogiczna, której celem jest pozyskiwanie nie tylko wiedzy, ale również umiejętności w zakresie bezpieczeństwa we wszystkich obszarach życia społecznego i indywidualnego.

Jednym z elementów tej edukacji jest również kształtowanie:

- bezpiecznych postaw, czyli poznawanie sposobów pozwalających unikać lub minimalizować zagrożenia dla jednostek i całych społeczeństw;
- umiejętności korzystania odpowiedniego do poziomu zagrożenia ze środków ochrony i pomocy służb i ludzi odpowiedzialnych za wybraną dziedzinę bezpieczeństwa;
- świadomości zagrożenia i znaczenia własnego działania dla tworzenia przestrzeni bezpieczeństwa w danej społeczności;
- umiejętności współpracy z ekspertami i przedstawicielami instytucji na rzecz bezpieczeństwa lub w przypadku jego naruszenia, a przede wszystkim niedopuszczenia do ich powstania. [10]

Problematyka edukacji antyterrorystycznej może być rozpatrywana w aspekcie prakseologiczno-pragmatycznej oraz w wychowawczej. Perspektywa prakseologiczno-pragmatyczna skupia się na kształtowaniu umiejętności praktycznych oraz biegłości w rozpoznawaniu, eliminowaniu i unikaniu zamachów terrorystycznych. Dotyczyć będzie działania w oparciu o zdobytą wiedzę i umiejętności. Aspekt wychowawczy dotyczy kreowania pewnych poglądów i świadomości na temat zagrożeń oraz poglądów i postaw wobec terroryzmu. W tym zakresie ważna jest również racjonalność w ocenie zjawisk, która pozwala na reagowanie adekwatne do rzeczywistości. Ważne jest, aby jednostka miała świadomość wystąpienia ataku terrorystycznego, umiała je szybko rozpoznać oraz będzie gotowa do racjonalnego działania. [10]

Świadomość zagrożenia terrorystycznego wskazuje na konieczność posiadania wiedzy, jak się zachować w przypadku zagrożenia bezpośredniego, jak analizować informacje, aby nie ulec powszechnej panice, manipulacjom. Tutaj istotna jest edukacja medialna. Media są niezbędne terrorystom, aby wywołać strach społeczeństwa, dlatego mówi się o psychologicznych skutkach zamachów terrorystycznych. Obawy przed kolejnymi zamachami są najczęściej wyolbrzymione w stosunku do prawdziwego zagrożenia. Media również w tym zakresie kształtują opinię i postawy społeczne.

W 2005 r. Rada Europy opracowała rekomendacje „Media i terroryzm”. Wskazano w nich, że media nie mogą stanowić wsparcia dla terrorystów, nie mogą realizować ich celów, tzn. wywoływać strachu, paniki, chaosu poprzez upowszechnianie odpowiednich informacji i obrazów. Rekomendacje Rady obejmują również opracowanie kodeksu postępowania dla dziennikarzy zajmujących się terroryzmem. Zalecenia dotyczyły obowiązku przekazywania informacji opinii publicznej, jednocześnie nie zwiększając skutków terroryzmu. Rada Europy wskazała na konieczność organizowania szkoleń dla przedstawicieli mediów dotyczących zwiększenia świadomości na temat odpowiedniego redagowania materiałów multimedialnych czy prasowych mających na celu unikanie potęgowania strachu, wyolbrzymiania skali zdarzenia, a także unikania języka nienawiści. Zalecenia Rady Europy nie stanowią sprzeczności z wolnością środków masowego komunikowania. Ważne jednak jest etyczne odniesienie do przekazywanych informacji. [11]

Stanowi to swoistą trudność w aspektach:

- walka o odbiorców;
- spadek poziomu etyki dziennikarskiej i wrażliwości na przemoc;
- brak wiedzy i powierzchowne traktowanie tematów.

Media bardzo często traktowane są jako źródło propagandy działalności terrorystycznej. Jako jeden z wymiarów społeczeństwa informacyjnego, mają wpływ na kształtowanie postaw i zachowań, zgodnie z teorią komunikowania za pomocą perswazji lub propagandy. [12, 13]

Medioznawcy zgodnie twierdzą, że rola mediów znacznie wzrasta w okresie kryzysów, niestabilności politycznej lub społecznej. Dlatego właśnie, nie bez powodów mówi się o tym, że obecny strach przed terroryzmem jest zjawiskiem wykreowanym przez media. W tym momencie tak ważna staje

się edukacja antyterrorystyczna przedstawicieli mediów. Podstawą jest medialność aktu terrorystycznego, w myśl twierdzenia, że media relacjonując wydarzenia, transmitują komunikat wyznaczony przez terrorystów.

Istnieje wiele korzyści związanych z przekazywaniem informacji przez media, ale należy wziąć pod uwagę również negatywne aspekty niekontrolowanego przekazu przez media:

- wzrost negatywnych nastrojów wśród społeczeństwa;
- rozpowszechnienie negatywnego wizerunku funkcjonariuszy zwalczających zagrożenia terrorystyczne;
- manipulowanie informacjami lub sposobem przekazów;
- brak rzetelności w przekazywaniu informacji. [14]

Jednocześnie ważnym aspektem jest możliwość wykorzystywania mediów jako narzędzia w zwalczaniu terroryzmu. Z punktu widzenia władz państwowych, współpraca z mediami jest konieczna ze względu na możliwość uspokajania opinii publicznej lub ratowania ludzi. Jest to trudne ze względu na konieczność walki mediów o odbiorcę i potrzebę sensacyjnego przekazywania informacji. Warto w tym miejscu odnieść się do prawa do wolności słowa, prawa do informacji i bezpieczeństwa. [15, 16] Kolejną istotną kwestią jest dopracowanie zasad współpracy między władzami a dziennikarzami. Sprawnie działający system współpracy pozwala na lepsze współdziałanie w sytuacji kryzysu, zwłaszcza w aspekcie kryzysu terrorystycznego, który traktowany jest w kategorii walki informacyjnej. Najgorszym rozwiązaniem jest brak dostępu dziennikarzy do informacji. Jeżeli media nie będą miały dostępu do źródła informacji, do decydentów, informacje te będą kreowane przez nie same lub przez inne źródła, które nie będą wiarygodne.

Drugą grupą, do której powinna być skierowana edukacja w tym zakresie są to przedstawiciele administracji publicznej, szczególnie osoby odpowiedzialne za zwalczanie terroryzmu, rzecznicy prasowi, osoby odpowiedzialne za kontakty z mediami. Ważna w tej grupie jest wiedza na temat mechanizmów wpływania na opinię publiczną, umiejętność analizy przekazów medialnych. Kampanie społeczne skierowane do szerokiej grupy odbiorców powinny zawierać informacje, jak zachować się, aby zminimalizować skutki potencjalnego zamachu, jakie działania podjąć, aby zwiększyć swoje bezpieczeństwo.

Tabela 2. Interesy przedstawicieli władzy oraz dziennikarzy w zakresie przekazywania informacji społeczeństwu

Przedstawiciele władzy	Dziennikarze
<ul style="list-style-type: none"> • przedstawienie wybranych informacji (przedstawienie jak największej liczby informacji;) • tworzenie dobrego wizerunku; • uzyskanie przychylności mediów i opinii publicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> • uzyskanie konkretnych informacji w określonym czasie; • zdobycie atrakcyjnych informacji; • dotarcie do kompetentnych i „ważnych” osób; • dotarcie do źródła; • wyłączność informacyjna.

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji NGO „Zasady współpracy z mediami” ngo.pl oraz „Media regionalne i lokalne w praktyce”, red. Paweł Kuca, Wyd. Newline, Rzeszów 2011.

Najkorzystniejszym rozwiązaniem staje się współdziałanie szkolnictwa antyterrorystycznego w ramach administracji publicznej wokół podmiotów zewnętrznych. Zarówno treści programowe, jak i narzędzia kształcenia zostają ujednoczone w takim stopniu, aby pozwolić zachować odrębność poszczególnych podmiotów. Dodatkowo ważnym aspektem jest stworzenie platformy wymiany doświadczeń. Edukacja przedstawicieli administracji publicznej odbywa się najczęściej poprzez udział w szkoleniach, seminariach lub podczas studiów podyplomowych w uczelniach skupiających się na kształceniu w zakresie bezpieczeństwa.

W odniesieniu do treści kształcenia, które powinny być przekazywane w tym zakresie, to przede wszystkim:

- umiejętność rozpoznawania nadchodzącego zagrożenia terrorystycznego;
- procedury postępowania w przypadku stwierdzenia oznak zagrożenia terrorystycznego;
- procedury postępowania w przypadku uczestniczenia w ataku terrorystycznym;
- możliwości radzenia sobie ze stresem po ataku terrorystycznym.
- charakterystyka mediów i zasady współpracy z ich przedstawicielami;
- prawne regulacje dotyczące terroryzmu i pracy dziennikarskiej;
- współpraca ze społeczeństwem;

- edukacja antyterrorystyczna;
- przeciwdziałanie radykalizacji;
- psychologia terroryzmu;
- kryzys terrorystyczny. [17]

Kolejną grupą, którą należałoby objąć edukacją antyterrorystyczną, zwłaszcza w odniesieniu do środowisk zachodniej Europy, są zwolennicy ugrupowań terrorystycznych. W tym zakresie potrzebna jest edukacja na temat form i metod działania organizacji terrorystycznych, sposobów rozbudowywania struktur organizacji i werbowania nowych członków, zwłaszcza wśród dziecięcych i młodzieżowych grup.

Metody wykorzystywane przez organizacje terrorystyczne obejmują następujące etapy:

- uzyskanie jak najwięcej informacji o potencjalnym członku (najważniejsze to dążenia danej osoby, lęki, oczekiwania);
- stopniowe wprowadzanie zmian w światopoglądzie danej osoby;
- naginanie przekazywanych informacji do osobowości osoby rekrutowanej przy wykorzystaniu wcześniej zdobytych informacji na jej temat;
- uzależnienie emocjonalne (przy wykorzystaniu poczucia akceptacji, przynależności do grupy). [18]

Podsumowując zagadnienie dotyczące odbiorców edukacji antyterrorystycznej, należy wymienić następujące grupy jej adresatów:

- przedstawiciele mediów, dziennikarze;
- osoby odpowiedzialne za zwalczanie terroryzmu;
- społeczeństwo: edukacja medialna oraz edukacja w zakresie procedur i zachowania w sytuacji zagrożenia;
- środowiska potencjalnych zwolenników ugrupowań terrorystycznych. [19]

3. Formy i narzędzia w edukacji antyterrorystycznej

Sprawdzanie efektywności tego rodzaju edukacji odnosić się powinna do zbadania postaw obronnych społeczeństwa, akceptacji dla inicjatyw podejmowanych przez władze państwowe oraz instytucje powołane do działania w tym zakresie.

Edukacja w tym zakresie wykorzystuje najnowocześniejsze narzędzia. Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas opracowało aplikację

Mass Event Security, której zadaniem jest przekazanie informacji, jak należy się zachować w przypadku wystąpienia napadów lub ataków terrorystycznych w bardzo przystępny i łatwy sposób. Aplikacja dostępna jest do użytku w telefonach lub tabletach. Jej autorzy odwołują się do konieczności podniesienia świadomości społeczeństwa na temat zagrożeń. Aplikacja obejmuje cztery kategorie zdarzeń: imprezy masowe, active shooter, terroryzm bombowy oraz pierwszą pomoc.

Każda z ikon pozwala zapoznać się z podstawowymi zaleceniami postępowania w określonych wypadkach.

Rys. 1. Kategorie zdarzeń w aplikacji Mass Event Security

Źródło: Aplikacja Mass Event Security

Imprezy masowe – jak reagować na zagrożenia. W tej części znajdują się informacje mówiące o konieczności informowania służb o niebezpiecznych zachowaniach, takich jak agresja czy posiadanie niedozwolonych przedmiotów; zwracaniu uwagi na wyjścia ewakuacyjne, przemieszczaniu się zawsze prawą stroną do wyjścia.

Active shooter. Ta ikonka podzielona jest na trzy części: uciekaj, ukryj się i walcz. Każda z nich posiada odrębne, konkretne instrukcje postępowania w zależności od sytuacji, która ma miejsce (np. uciekaj: zaplanuj ucieczkę, zostaw rzeczy, ewakuuj się niezależnie od decyzji innych, nie próbuj przenosić rannych, zadzwoń na 112, kiedy będziesz bezpieczny; ukryj się: schowaj się, zamknij i zablokuj drzwi, wycisz telefon i wyłącz wibrację, bądź cicho; walcz: walcz tylko wtedy, gdy nie masz innego wyjścia i twoje życie jest zagrożone, spróbuj obezwładnić strzelca, działaj przez zaskoczenie, współpracuj z innymi, improwizuj, rzucaj w strzelca różnymi przedmiotami; co robić, gdy przyjedzie policja). Aplikacja również zawiera wskazówki, jakie informacje należy podać, dzwoniąc na numer alarmowy.

Terroryzm bombowy: fałszywe powiadomienie i wyburz urządzenia wybuchowego. Autorzy powiadamiają, że fałszywe powiadomienie o podłożeniu urządzenia to przestępstwo, grozi za nie nawet 8 lat pozbawienia wolności. W tej części znajduje się opis potencjalnie niebezpiecznych przedmiotów, jak należy zachować się podczas rutynowej kontroli, jak powinna przebiegać ewakuacja.

Pierwsza pomoc: oceń sytuację, oceń stan poszkodowanego, pozycja boczna bezpieczna i krwotok. Ocena stanu poszkodowanego zawiera wskazówki postępowania zarówno, gdy poszkodowany jest przytomny, jak i gdy jest nieprzytomny. Systematyzuje znane wszystkim teoretycznie wskazówki oraz instrukcje dotyczące ułożenia poszkodowanego: w jakich przypadkach ją stosować. Ostatnia kategoria dostarcza informacje, jakie działania pierwszej pomocy podjąć w przypadku krwotoku.

Założeniem aplikacji było przekazanie najważniejszych treści adresowanych do ludzi, którzy biorą udział w imprezach masowych oraz tych, którzy mogą być świadkami niebezpiecznych zdarzeń. Aplikacja promuje świadomość, wiedzę i zachowania sprzyjające zwiększeniu bezpieczeństwa osób w sytuacji zagrożenia terrorystycznego. [20]

Innym źródłem informacji na temat zagrożeń terrorystycznych i sposobów zachowania się na wypadek ich wystąpienia to publikacje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Ministerstwo umieściło na swojej stronie internetowej poradnik „Terroryzm – co robić w sytuacji zagrożenia.”

Poradnik zawiera:

- podstawowe informacje o tym, co może być sygnałem ostrzegającym o bezpieczeństwie (np. nietypowe zachowania osób, pozostawione bez

opieki przedmioty, bagaże, paczki, parkujące samochody w nietypowych miejscach),

- jak postępować w sytuacji zagrożenia atakiem bombowym,
- jakie należy podać informacje zawiadamiając policję, wytyczne dotyczące bezpiecznej ewakuacji z miejsca zdarzenia,
- jak zachować się po otrzymaniu informacji o podłożeniu bomby,
- jak postępować w przypadku otrzymania podejrzanego przesyłki,
- jak postępować w przypadku skażeń biologicznych i chemicznych,
- jak postępować w przypadku znalezienia się w grupie zakładników,
- jak postępować w trakcie operacji antyterrorystycznych,
- jak przygotować formę do nagłego zdarzenia (wskazówki kierowane są głównie do właścicieli firm, aby zadbali o bezpieczeństwo pracowników oraz o przetrwanie przedsiębiorstwa),
- ABC reanimacji – miniporadnik (sprawdzanie przytomności, prowadzenie resuscytacji, tamowanie krwawień).

Informacje zawarte na stronie Ministerstwa są bardziej kompleksowe i na pewno bardziej szczegółowe, natomiast jeśli chodzi o narzędzie większą liczbę odbiorców będzie miała aplikacja dostępna na urządzenia mobilne. [21]

Nawiązując do obecnej sytuacji na świecie, media również postanowiły podjąć temat edukacji antyterrorystycznej, publikując często informacje o tym, jak należy zachować się w sytuacji zagrożenia atakiem terrorystycznym. TVN 24 powołuje się na poradnik Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz na wytyczne ppłk. Krzysztofa Przepiórki, byłego dowódcy grupy szturmowej GROM. [22]

Podobny artykuł umieścił *Newsweek*, który opublikował 7 porad, jak się zachować na wypadek zamachu terrorystycznego. [23] Na kanale *Youtube* dostępne są krótkie filmy instruktażowe z zakresu edukacji antyterrorystycznej opracowane przez Zespół Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Weteranów w Lublinie, Rafała Biernackiego, byłego dowódcę i instruktora jednostki antyterrorystycznej Policji, Komendę Miejskiej Policji w Lublinie, Komendę Wojewódzkiej w Lublinie oraz Wydział Bezpieczeństwa Mieszkańców i Zarządzania Kryzysowego Urzędu Miasta Lublin. [24] Film ten skierowany jest do uczniów i stanowi instrukcję, jak należy zachować się w sytuacji zagrożenia.

W Europie większość stron internetowych instytucji rządowych publikuje instrukcje, poradniki dotyczące zachowania w sytuacji związanej

z atakiem terrorystycznym (np. „Terrorism and national emergencies” opublikowany na stronach rządowych Wielkiej Brytanii [25]), podobnie wygląda zaangażowanie organizacji pozarządowych zajmujących się pomocą humanitarną i bezpieczeństwem (British Red Cross „How to be prepare for terrorist attacks”). [26]

Stworzony Narodowy Program Antyterrorystyczny na lata 2015–2019 pokazuje dotychczasowy poziom zagrożenia terrorystycznego, sposoby jego bieżącej oceny oraz skuteczność systemu w odniesieniu do faz zarządzania kryzysowego. Celem programu jest określenie działań niezbędnych do wzmocnienia systemu antyterrorystycznego, edukację społeczeństwa, podniesienie poziomu przygotowania na wypadek wystąpienia zagrożenia. Osiągnięcie tych założeń wymaga współpracy służb, instytucji zaangażowanych w działania antyterrorystyczne, władz lokalnych, środków masowego przekazu, sektora prywatnego, organizacji pozarządowych oraz całego społeczeństwa.[25]

Podsumowanie

Skutki aktów terrorystycznych możemy podzielić na pośrednie i bezpośrednie. Skutki bezpośrednie to ofiary śmiertelne, ranni, zniszczenia materialne, nakłady finansowe poniesione na likwidację sytuacji kryzysowej. Następstwa pośrednie to skutki społeczne, organizacyjne, prawne, militarne, polityczne, psychologiczne. Podsumowanie wszelkich następstw zamachów terrorystycznych stanowią skutki ekonomiczne, do których należą m.in.: likwidacja następstw aktów terroru, wprowadzanie nowych zabezpieczeń, procedur, przedsięwzięcia organizacyjne i militarne, zachwianie rynkiem ubezpieczeń i wiele innych.[26]

Można przyjąć założenie, że edukacja antyterrorystyczna w pewnym sensie może być więc narzędziem pomocnym w przeciwdziałaniu skutkom zagrożeń terrorystycznym. Edukacja dla bezpieczeństwa jest najtańszą formą przeciwdziałania zagrożeniom. Przygotowanie społeczeństwa, mediów, administracji do działania, przeciwdziałania i w miarę możliwości unikania tego typu zagrożenia ma na celu zminimalizowanie skutków działań antyterrorystycznych. Należy podkreślić, że szczególnie istotną rolę w edukacji antyterrorystycznej odgrywają media. Media jako adresaci tej edukacji oraz media jako narzędzia. Odpowiednia edukacja mediów, odwołanie się do

etyki mediów stanowić może skuteczne narzędzie w walce z terroryzmem. Narzędziem służącym do kreowania świadomości społeczeństwa w edukacji antyterrorystycznej.

Literatura

- [1] Targoś M., Terroryzm w perspektywie historycznej, w: Terroryzm współczesny, pod red. G. Libora, Wydawnictwo internetowe E-bookowo.
- [2] Cegiełka R., Zagrożenie terroryzmem, Warszawa 2015.
- [3] Aleksandrowicz T., Terroryzm międzynarodowe, Bezpieczeństwo dziś i jutro, Warszawa 2015.
- [4] Otłowski T., Psychologiczne aspekty terroryzmu, www.psz.pl, dostęp: 24.03.2107 r.
- [5] Badanie „Omnibus”, 14–21 maja 2013 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N = 1072). <http://www.cbos.pl>,
- [6] Badanie przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich wspomaganych komputerowo od 31 marca do 7 kwietnia br. (N=1104), <http://www.cbos.pl>.
- [7] Maniszewska K., Edukacja antyterrorystyczna. Grupy odbiorców, w: Bezpieczeństwo antyterrorystyczne, pod red. K.Lidel, P. Piaseckiej, Warszawa 2017.
- [8] Cegiełka R., Zagrożenie terroryzmem. Poczucie bezpieczeństwa na początku XXI wieku oraz wpływ terroryzmu na procesy gospodarcze w wymiarach mikro i makro, Warszawa 2015.
- [9] Maniszewska K., Zagrożenie terroryzmem w Europie świetle badań opinii publicznej. Edukacja jako element systemu działań antyterrorystycznych, w: Polska ustawa antyterrorystyczna – odpowiedź na zagrożenia współczesnym terroryzmem, pod red. W. Zubrzyckiego, K. Jałoszyńskiego, A. Babińskiego, Szczytno 2016.
- [10] Dąbrowska K., Wymiar wychowawczy edukacji antyterrorystycznej, w: Bezpieczeństwo antyterrorystyczne, pod red. K. Lidel, P. Piaseckiej, Warszawa 2017.
- [11] Maniszewska K., Edukacja antyterrorystyczna. Grupy odbiorców, w: Bezpieczeństwo antyterrorystyczne, pod red. K.Lidel, P.Piaseckiej, Warszawa 2017.

- [12] Dziubek I.T., Media a współczesny terroryzm, w: Bezpieczeństwo państwa zagrożenia terroryzmem, pod red. K. Jałoszyńskiego, T. Aleksandrowicza, K. Wiciaka, Tom 1, Szczytno 2016.
- [13] Borkowski R., Terroryzm ponowoczesny. Studium z antropologii polityki, Toruń 2011.
- [14] Kulczyński S., Jałoszyński K., Model systemu wykorzystania środków masowego przekazu, w: Rola środków masowego przekazu w przeciwdziałaniu terroryzmowi i w walce z nim, pod red. K. Jałoszyńskiego i B. Wiśniewskiego, Szczytno 2012 r.
- [15] Aleksandrowicz T., Szlachcic B., Reagowanie kryzysowe a działania medialne, [w]: Rola środków masowego przekazu w przeciwdziałaniu terroryzmowi i w walce z nim, pod red. K. Jałoszyńskiego i B. Wiśniewskiego, Szczytno 2012 r.
- [16] Białek T., Terroryzm, manipulacja strachem, Warszawa 2005.
- [17] Serafin T., Formy edukacji antyterrorystycznej oraz rola mediów, w: Rola środków masowego przekazu w przeciwdziałaniu terroryzmowi i w walce z nim, pod red. K. Jałoszyńskiego i B. Wiśniewskiego, Szczytno 2012 r.
- [18] Werbunek do organizacji terrorystycznych, fragment z książki Krzysztofa Liedela i Pauliny Piaseckiej „Jak przetrwać w dobie zamachów terrorystycznych? Elementy edukacji antyterrorystycznej.”, wyd. Trio, Warszawa 2008. Część II artykułu (II. WERBUNEK: mechanizmy działania) opracowano na podstawie: P. Królak, Sekty – co warto o nich wiedzieć, wyd. internetowe *Złote Myśli* 2006, [www.kulty.pl], <http://www.cbnt.collegium.edu.pl>.
- [19] Serafin T., Formy edukacji antyterrorystycznej oraz rola mediów, w: Rola środków masowego przekazu w przeciwdziałaniu terroryzmowi i w walce z nim, pod red. K. Jałoszyńskiego i B. Wiśniewskiego, Szczytno 2012 r.
- [20] <https://www.civitas.edu.pl/aplikacja-mass-event-security-pomoze-zachowac-bezpieczenstwo> (dostęp 15.04.2017).
- [21] <https://mswia.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/terroryzm-co-robic-w-s/242,dok.html> (dostęp 23.04.2017).
- [22] www.tvn24.pl.
- [23] www.newsweek.pl.
- [24] <https://www.youtube.com/watch?v=2jw8a6Auk-g>.

- [25] <https://www.gov.uk/terrorism-national-emergency/terrorism-threat-levels>.
- [26] <http://www.redcross.org.uk/What-we-do/Preparing-for-disasters/How-to-prepare-for-emergencies/Terrorism>.
- [27] Dąbrowska K., Wymiar wychowawczy edukacji antyterrorystycznej, w: Bezpieczeństwo antyterrorystyczne, pod red. K. Lidel, P. Piaseckiej, Warszawa 2017.
- [28] Cymerski J., Terroryzm a bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor w Pułtusku, Warszawa 2013.
- [29] Cegiełka R., Terroryzm i bezpieczeństwo ekonomiczne. Wybrane zagadnienia, Warszawa 2014.